

2) ভারতীয় সামন্ততন্ত্র অক্ষয়িত - ধীরনাথ
'অগ্রহাৰ' - অৰু ভূমিকা :-

→ 'অগ্রহাৰ' কবছা বা ভূমিদান
কবছাৰ আবিৰ্ভাবকাল তু প্ৰকৃতি সললক
ঐতিহাসিকদেৰ মৰ্বেত সাত পাৰ্থক্য
সাকলেত তু বিঘয়ে সোটাছুটি সললে
তকমত যে, অৰু 'অগ্রহাৰ' ব্যবছাৰ
তদেৰ ভিত্তি কৰেই আদি স্বৰ্বেয়ুগে ভারতীয়
সামন্ততন্ত্র আবিৰ্ভূত তু বিকস্কিত হুয়েছিল।

ড. ৰামস্বৰন কামা তাঁৰ
'Indian Feudalism' নামক গ্ৰন্থে
বলেছেন যে, দুস্তয়ুগে ব্ৰাহ্মন, সন্ধিৰ তু
বীৰু বিছাৰকে ব্যাসকভাৰে ভূমিদান
কৰায় ফলে বা অগ্রহাৰ কবছাৰ
প্ৰবৰ্তনেৰ ফলেই ভারতীয় সামন্ততন্ত্রেৰ

উদ্ভব হয়েছিল। ত: কাঠাব মতে, তালুকদার
জ্বাৰী-কৰ-নিষ্কৰ ভূমিদাৰে মাৰিড
ভাৰতীয় জামলুত্ৰেৰ বীত্ বপন কৰা
হয়েছিল। অগ্ৰহাৰ দাৰে কৰদা
জামলু জামলুদেৰ মৰিড অচলিত হলেও
পৰে তা অন্যদেৰ মৰিডে ব্যাপকভাৱে
অচলিত হয়। সুশ্ৰুতৰ যুগেৰ
দানপত্ৰলি অৰু দেয়া যায় যে,
জামলুত্ৰেৰ বৃদ্ধিৰ মাজে মাজে
অক্ষতিতে জোখী অধিকাৰ বৃদ্ধি
পেয়েছিল। চাৰনজোৰ, বন বৃদ্ধি, জুলাৰীৰ
ইত্যাদিও দাৰে অন্তৰ্ভুক্ত হয়েছিল।
তৰি মৰিড দুত্ৰেৰ আৰিডাৰ
ইউৰোপেৰ মতে ভাৰতীয় জামলুদেৰ
মূল বিমিষ্ট হৈ দাঁড়িয়েছিল। অৱ
যালে কৃষকেৰ দুৰ্বীনত স্ত্ৰাম পেয়েছিল।
অৱ; তাৰে বেপাৰ জুগেৰ পৰিমাণ
বৃদ্ধি পেয়েছিল। ভাৰতেৰ কৃষক জোখী
জামলু দাৰে পৰিণত হয়েছিল অৱ;
অৰ্শনীতিতে মুছা হুছ্ৰাণ্ড হৈ
পেয়েছিল। তাহাড়া কৰ আদায় ও
অধিন-কৃষ্ণলা বৰা কৰাৰ মতে
ৰাজ্যৰ জ্বাৰী অধিকাৰ জামলু
হেৰে দেতয়া হয়।

'অগ্রহাৰ' ব্যৱস্থাৰ প্ৰবৰ্তনৰ ফলত
 ভূস্বামীৰ স্বত্বত তু কৃত্ৰিমত মালিকানা
 বৃদ্ধি পায় তথা; তুমিত কৃষকৰ অৱস্থান
 বদলে যায়। তুমি কৃষকৰ তিন বৰ্গৰ
 মালিকানা দেখা যায় যথা - ①-ৰাজা
 ②-ভূস্বামী বা তুমিৰ মালিক তথা; ③
 কৃষক বা তুমিৰ চাষী। তুমিৰ মালিক
 হাতত 'ভোগদানকাৰী' বলে একেটি
 শ্ৰেণী ছিল। প্ৰকৃত পক্ষে এই সময়
 তুমিতে কৃষকৰ লোনা মালিকানা ছিল
~~কৃষকৰ মালিকানা না তথা; ভোগদানকাৰী~~
 অধিকাৰত ছিল না। নানান মতাবিহাৰ
 তু দক্ষিণ আৰুত মালিকপুলি দেখা
 কৰু তুমিৰ মালিক হয়ছিল, তাৰ ফলে
 প্ৰকৃত পক্ষে তুমি চাষ কৰা জমি
 হয়নি। আৰু অত্যন্ত তথন চাষী
 নিয়োগ কৰা হয়ছিল। এই চাষীদেৱ
 মালিকানা বা ভোগ দখলৰ অধিকাৰ
 ধুব বেছি ছিল না। ~~কৃষকৰ মালিকানা~~
 তুমি ডঃ বাৰ্ণাৰন শাস্ত্ৰী 'অগ্রহাৰ'
 ব্যৱস্থাৰ তুমিৰ মালিকৰ প্ৰতিপত্তি
 বৃদ্ধি তু তুমিকৃষকৰ নানান
 প্ৰকাৰেৰে মৰ্চে জামিনুতাত্মিক ব্যৱস্থাৰ
 অস্থান, দিহেলে।

25
 125

সুতরাং পরিলক্ষিত বলা যায় যে,
সুপ্ত যুগে 'অপ্রহার' ব্যবস্থার যে প্রবর্তনা
দেখা গিয়েছিল, তা আদি ঈর্ষ্যযুগে
অর্থাৎ 650 খ্রীঃ পূঃ থেকে 1200 খ্রীঃ
পর্যন্ত অদূর ছিল। তবে ব্যবস্থার
ফলে ঈর্ষ্য প্রতিক্ষানগুলি একে
একটি হুমিদারি প্রতিক্ষানে পরিণত
হয়। তাই আদি ঈর্ষ্যযুগে সামান্যতম
সুপ্তা হয়েছিল বলা যায়, তবে তা
এবং একই সঙ্গে একইভাবে বিলাসনাও
করেছিল। এটা বলা যায় না।